

Микола Руденко. Поет, правозахисник і філософ з Луганщини

Непересічна постать в інтелектуальній історії України. Ветеран Другої світової. За власним визначенням - був сталіністом, очолював партком Спілки письменників. Але потім з ним відбувається дрейф у напрямку гуманістичних цінностей. Перший голова Української Гельсінкської Групи.

14 ГРУДНЯ 2018

"Він не належав до стандартного літературного світу. Ніякого вишуканого одягу, парфумів, ну просто наче з поля забіг чоловік. Приніс свій рукопис "Слідами космічної катастрофи".

доводила", – ділився своїми враженнями від зустрічей з Миколою Руденком Євген Сверстюк.

Сьогодні науковий і творчий доробок мислителя і митця привертає увагу представників різних галузей знань. Фахівці з економіки та історії економічних учень звертають увагу на діалог Миколи Руденка з марксистською теорією додаткової вартості, висвітлений у працях "Економічні монологи", "Катастрофічна помилка Маркса".

Діяльність правозахисника, особливості руху опору в Україні в другій половини ХХ ст. та роль у ньому Української Гельсінської Групи викликають дослідницький інтерес істориків, політологів і правознавців.

Філософи наголошують на зв'язках світогляду мислителя з пантеїстичною філософією та створенні оригінальної моделі світу в роботах "Альтернативна космологія", "Гносис і сучасність", "Сила Моносу". До цих текстів і запропонованих Миколою Руденком формул радіусу Монади звертаються фізики, астрономи, математики.

Спроби з'ясувати місце його творчого доробку в українській літературі були позначені різними ракурсами сприйняття проблеми: від піднесення мистецької цінності глибокої філософської поезії до переконань про невдалі спроби вдихнути життя в систему абстрактних понять; предметом дискусій є питання зв'язку текстів поета з традицією соціалістичного реалізму та естетичною системою шістдесятництва.

У контексті студій із геопоетики та мистецьких проєкцій проблем ідентичності в умовах гібридної війни та окупації особливого звучання набуває донецький і луганський текст поезії і прози Миколи Руденка.

Про свого земляка я дізналася від професора, колишнього політв'язня, краєзнавця І. М. Білогуба: *"Це ж феномен – на землі, де найбільш викорінювалося все українське, народилися або проживали найбільш активні представники національного опору"*.

Тоді пошук Руденкових творів викликав подивування луганських бібліотекарів, які пригадували, що колись читали "Вітер в обличчя" та "Останню шаблю", але цих книжок давно немає, бо „оні же заперещонніє".

Пізніше завдяки зусиллям української діаспори в Канаді в Луганську відкрився Українсько-канадському центрі „Відродження", де серед інших творів студенти і викладачі педагогічного інституту могли читати збірки "Прозріння", "За ґратами", роман "Орлова Балка", матеріали українського правозахисного руху.

Микола Руденко

У 1993 році творчість Миколи Руденка була відзначена Шевченківською премією, активно студіювалася дослідниками, її стали вивчати студенти Луганського педагогічного в курсі літературного краєзнавства.

Громадськість Луганщини неоднаразово ініціювала, аби замість О. М. Горького Обласна бібліотека носила ім'я видатного земляка.

У 2005 році нову назву отримала школа в селище Біле поблизу Юрївки Лутугинського району, де митець і мислитель народився 19 грудня 1920 року, – Білівська школі-гімназія "Культури здоров'я" імені Миколи Руденка. Там створили невеличку музейну кімнату (зараз окупована територія – **О.Б.**).

Позаяк у текстах, еволюції мислення, життєвій долі Миколи Руденко шукаємо те опертя, на яке сьогодні можна було б сперти зболене сумління, адже, як пише Надія Світлична,

"Луганщина – зрусіфікований край, і дехто вважає її безнадійним краєм. Я оптимістка в цьому плані, надіюся на молодь. Молоді дуже талановиті. Я просто була вражена.

Поет згадував, що його ніхто не вчив римувати, це з'явилося в його житті стихійно. Незабутньою для юного автора, лауреата літературної премії 1937 року, залишилося знайомство з Леонідом Первомайським та поїздка до Києва:

"Рухлива панорама дніпровських порогів, над якими відчутно витає Дух України – це назавжди оселилося в душі, ставши тим, без чого я не міг би сформуватися ні як поет, ані як людина". Випускник школи селища Сутоган стає студентом Київського університету, однак навчання перериває служби в армії.

Микола Руденко під час армійської служби, 1940 рік

Перші збірки "З походу" (1947), "Незбориме плем'я" (1948), "Поезії" (1949), "Мужність" (1952), "Світлі глибини" (1952) майже не вирізнялися в загальному поетичному потоці. Як і Дмитро Білоус, Платон Воронько, Степан Олійник, Олександр Підсуха, Микола Руденко переніс у поезію все, що побачив на фронті.

письменстві. Кон'юнктурний пафос поеми "Слово про полководця" постає типовим явищем тогочасного літературного процесу.

Чимало ранніх творів мають автобіографічне звучання, ґрунтуються на реальній життєвій основі (згадки про матір, батька, який загинув на шахті, старших братів, сестру, посвяти Є.Ш. (Євгенії Шаповаловій – шкільній подрузі, а потім другій дружині поета), К. О. Єськовій – учительці Юр'ївської школи, географічні назви (Донбас, Білянка, Донець, Луганськ), атрибути шахтарського життя).

Зміни у творчості Миколи Руденка хронологічно пов'язані з черговою хвилею національного відродження, кардинальним поворотом від псевдомонументалізму 30-40-х рр. до індивідуальності.

Відхід від скам'янілих штампів соцреалістичної естетики спричинив пошук нового змісту, що зумовило вихід на коло соціальних та національних питань. Поет не брав безпосередньої участі в культурницькому русі, однак саме в 50-60-х роках переживав звільнення власного світобачення від ідеалів партократії.

Сам Микола Руденко в інтерв'ю Донецькому радіомовному об'єднанню від 21 серпня 1992 року, газетам "Літературна Україна", "Вісті з України" наголошував на тому, що роки, коли він був парторгом у Спілці письменників – роки найважчі, бо це був період душевних мук, страждань, пошуків Правди.

У цей час Лазар Каганович розпочав наступ на український націоналізм, і Микола Руденко потрапив у його поле зору. Спочатку письменник отримав персональне завдання – критика поеми Максима Рильського "Мандрівка в молодість".

Наступним етапом була перспектива участі в боротьбі з космополітами, проте, за словами Миколи Руденка, віри в це він вже не мав і відмовився писати негативні характеристики на свого наставника Леоніда Первомайського та інших письменників, серед яких були Григорій Полянкер та Матвій Талалаєвський.

Микола Руденко зі студентами Луганського державного педагогічного інституту імені Тараса Шевченка, 1955 р.

Джерело: "Слово Просвіти"

Свідченням переоцінки цінностей були виступи на Пленумі Спілки письменників України в 1957 році. У 1960 він пише листа до Микити Хрущова: "Народ, який прозрів і все зрозумів, не підкориться... І важко навіть уявити, що може статися з цього".

Подібні мотиви наявні і в художній творчості. Так, частина віршів присвячена репресіям 30-50-х років та оновленню тоталітаризму. Найбільше поета цікавить вплив державної системи на особистість.

Справжньою загадкою для поета є "серце, що живе у грудях ката" ("Виснажує і зраджує мене..."). Подібними роздумами викликана поезія "Реабілітований": "Добрі хлопці оті пастушки, / Але звідки беруться кати?". Відповідь на це питання автор шукає в сутності самої епохи, яка відзначена винятковою зовнішньою величчю, що повинна приховати "в кожній істоті сховану тюрму" ("Біля старого дуба").

У творах 60-80-х рр. спостерігаємо активну реалізацію філософсько-поетичного прагнення до істини. Микола Руденко не сприймає офіційно потрактовану концепцію буття, обґрунтовуючи свої пошуки вивченням фізіократичних концепцій та економічних досліджень.

Олексій Неживий звернув увагу на протокол № 3 засідання правління Київської організації Спілки письменників України від 20 травня 1975 року, що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. Колеги-письменники, очолювані Юрієм Збанацьким, якого Руденко підтримав і навіть захистив від переслідувань, зазначають:

"Свого часу М. Руденко за побутові та ідейні вивихи, несумісні з вимогами Статуту КПРС, був виключений з лав Комуністичної партії. Але ні інші численні попередження

М.Руденко заявив, що Спілка йому ні до чого, що він із Сахаровим працює над твором про Радянський Союз. У розмовах поведився визивно, зарозуміло, зневажаючи письменницький колектив і звазали радянські порядки.

Ми його запросили на Секретаріат для розмови, але він не з'явився. Згодом двічі листом і телеграмою пропонували йому прийти на засідання правління, на що він відповів двома не дуже дотепними, але зневажливими листами.

Отже, ми маємо повне моральне право розглядати і вирішувати справу М. Руденка в його відсутність.

Н. Кацук – Мене як і всіх, до глибини душі обурює поведінка М. Руденка. Однак виникає думка, що може він психічно хворий і варто зробити на цей предмет медичну експертизу?"

Микола Руденко, Раїса Руденко, Зінаїда Григоренко, Павло Григоренко (70-ті роки)

У лютому 1976 року Миколу Руденка примусово поміщають до психоневрологічної клініки.

Безперечно, трансформація свідомості митця – одного з організаторів правозахисного руху в Україні – історично детермінована. Проте "потреба в філософствуванні" викликана специфічною ситуацією (зоною надвисокої напруги), концентрацією всіх життєвих сил, досвіду, інтуїції.

Шістдесятництво стає інтелектуально-духовним підґрунтям розвитку руху опору, переважна більшість поетів-дисидентів входила до гурту Івана Світличного (Василь Стус, Євген Сверстюк, Михайло Осадчий), де закладалися принципи, сформульовані пізніше в документах УГГ.

Микола Руденко виступив засновником Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод, 9 листопада 1976 р., а вже з 23 червня по 1 липня 1977 р. відбувся судовий процес:

"І ось нарешті тюремний воронок везе мене з Донецька в Дружківку – суд має відбутися саме там, у райцентрі, до якого належить хуторець, де мешкав Олекса Тихий. Оце, власне, і є процесуальна підстава, щоб судити мене в Донбасі. <...>."

Треба описати декорацію, якою оздобив себе суд. Над головами судді й народних засідателів були змонтовані дві довгі полиці, на котрих стояли всі оті 49 товстих томів нашої судової справи. Це виглядало ефектно й просто кричало в простір: "Погляньте, з якою ґрунтовністю попрацювало слідство! То чи є у вас підстави сумніватися в ретельності й об'єктивності?"

Варто відзначити, що 31 липня 1977 року голова Головліту УРСР М. Позняков видав наказ, згідно з яким із бібліотек загального користування та книготорговельної мережі вилучалися всі твори Руденка, які становили 17 позицій.

Левко Лук'яненко в листі до Василя Стуса ділиться своїми враженнями від судового процесу над Миколою Руденком та Олексою Тихим: "Я довідався, що Тихого засудили на 10 років ув'язнення і 5 заслання, а Руденка на 7 років ув'язнення і 5 заслання. Жахливо! За що??!!! Як несправедливо!"

М. Руденка відправили до мордовського табору за адресою: станція Потьма, учр. ЖХ-385/19-3, а навесні 1982 року був переведений до табору Кучино Пермської області.

Проте навіть у таборі він разом з іншими в'язнями продовжує правозахисну діяльність: підписує листа до державного секретаря США Шульца на захист Н. Григоряна; пише листа до президента США з проханням допомогти у створенні міжнародної комісії для інспекції радянських політичних таборів; проголошує страйк, протестуючи проти введення радянських військ до Афганістану.

Микола Руденко, 1984 рік

У таборі писати прозу було неможливо, вірші поет складав часто під час роботи, запам'ятовував, потім записував і передавав на волю. За справедливим твердженням Роксани Харчук, табірна поезія у світовій літературі стала анахронізмом, а в українській – окремим родом дослідження.

Низка поезій цього періоду є реалістичними замальовками, автентичним свідченням ув'язненого про умови його перебування ("Пліч-о-пліч сплю...", "Наглядачка", "В сусідній камері юнак..." тощо). У ліричній новелі "Пліч-о-пліч сплю..." вимальовується тюремний світ зі своїми специфічними законами й цінностями, зі зміною ракурсу бачення тюремного життя:

*Пліч-о-пліч сплю з колишнім поліцаєм,
Що наше військо зрадив у бою.*

Із образів Сибіру і тюрми в людській душі в поемі "Чорна далина" вимальовується картина дійсності сімдесятих років: сама людина знаходилась у державі-тюрмі, тому мусила шукати кайдани для свого духу, щоб урятувати тіло. Подібні мотиви є у вірші "Так просто все: напишеш каяття..." (1977), який присвячено Петру Григоренку:

*Топчи ту ж саму стежку у гаю –
Не вернеш душу втрачену свою,
Лише десяток вимушених слів,
Які ти у потьмаренні наплів –
І вже тебе нема, А є пітьма,
Є у людину схована тюрма.*

Після звільнення в 1987 році родина Руденків виїхала до Західної Німеччини, а потім до США, а повернулися в Україну 1990 року.

Луганську. Цього ж року мала щасливу нагоду говорити з поетом у його київській квартирі у відомому письменницькому будинку, щедро оздобленому мемуарними табличками відомих поетів ("Побачите оту "братську могилу", – заходьте у двір", – пояснював Микола Данилович).

Довго готувалася до інтерв'ю, зважувала питання, подумки добирала слова... Микола Данилович вийшов назустріч і одразу запитав: "Яким Ви уявляєте Всесвіт?".

Розмовляли ми довго: про хворобливий стан людства, що ізолювало себе від природи, та сонячну енергію, про становище української мови на Донбасі, підготовку вчителів-філологів у Луганську, книжку спогадів "Найбільше диво – життя" та долю архівних матеріалів.

А на згадку в мене залишилася збірка лірики і слова: "Я уявляю Всесвіт живим організмом, що Словом оселився в людині. А від Луганська в мене враження гіркі – Луганщиною керують ті, кому Україна непотрібна, але на молодь уся надія".

ТЕМИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ – ХХ СТОЛІТТЯ – ДИСИДЕНТИ – УКРАЇНЦІ – ЛУГАНЩИНА

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ

Карпатська Україна та її армія. Унікальні ФОТО

Наш Герб. 1000 років історії

В історичному архіві Львова знайшли невідомий заповіт Андрея Шептицького. ДОКУМЕНТ

У новому бідоні ОУН окрім документів знайшли й аптечку. ФОТО

АНОНС: У Харкові презентують книгу "Улицы старого Харькова"

ТЕКСТИ

**Старе Брусно:
зниклий центр**

**Переддень
трагедії.**

**Місця (не)пам'яті
про розстріляних**

**Пастор з
Майдану Ральф-
Гергард Гаска**

 УСІ РОЗДИЛИ

ПОНЕДІЛОК, 25 ЛИСТОПАДА 2019, 15:05

історична правда

ДОПОМОГТИ ПРОЕКТУ

Тоді вранці, там, де йшли машини на кордоні, ті поля разом із небом зливаються у поєднання кольорів, від яких тремтить серце. Тут серпень так само пахне жнивими, спілим зерном, скошеними травами. Але вже 70 років не пахне хлібом. Тут чудові заходи сонця і, напевно, неймовірні ранки, залиті сонцем, яке на якісь лічені хвилини швидше починає світити нам, в Україні.

24 ЛИСТОПАДА 2019 — МИКОЛА ГАЄВОЙ

... дуже страшно, мені так жалко людей. Мине 20 років, і наші діти не будуть нам вірити яким[и] звірячими засобами людей гнали до соціалізму. Влада прикладає всіх зусиль, щоб загнати людей до колгоспів, до радгоспів та заводів. По селам для цього штучно влаштовують голодовки. [...] Не було б так образливо, якби неврожай був, а то забрали хліб і створили штучний голод...

23 ЛИСТОПАДА 2019

...вами замість», – промовив старий єврей невідомо до кого, крокуючи разом з іншими берестюками юдейської віри до гетто повз хату на міському роздоріжжі.

22 ЛИСТОПАДА 2019 — НАТАЛІЯ ПАХАЙЧУК

людей, які з вірою у Господа ідуть своїми дорогами, не встоять жодні тирані і диктатори, і всі самозакохані та байдужі можновладці мають боятися їх, бо не вони переможуть.

21 ЛИСТОПАДА 2019 — НАТАЛІЯ ПИСАНЬКА

ВСІ ТЕКСТИ «ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ»

КОРОТКО

25 ЛИСТОПАДА, 07:58

Одеська кіностудія виклала усі фільми на YouTube

25 ЛИСТОПАДА, 07:44

Вселенський Патріарх провів панахиду за жертвами Голодомору. ФОТО

25 ЛИСТОПАДА, 07:30

Рівень антисемітизму в Україні найнижчий в Європі, – Зісельс

25 ЛИСТОПАДА, 07:30

Зеленський нагородив орденом іноземців за вшанування пам'яті жертв Голодомору

ВСІ НОВИНИ

історична правда

© 2010-2019, ІСТОРИЧНА ПРАВДА

Використання матеріалів сайту дозволено лише з посиланням (для інтернет-видань - гіперпосиланням) на «Історичну правду».

e-mail редакції: istpravda@gmail.com

ДОПОМОГТИ ПРОЕКТУ — SUPPORT THE PROJECT

ПРО ПРОЕКТ – РЕКЛАМА НА САЙТІ – АРХІВ

☰ УСІ РОЗДИЛИ

ПОНЕДІЛОК, 25 ЛИСТОПАДА 2019, 15:05
історична правда

ДОПОМОГТИ ПРОЕКТУ

1 847 095
549 480
366 903